

İsrail'in UNESCO Kararı Tepkisi: "Mescid-i Aksa" Mescid-i Aksa Değildir

SÜMEYRA YILDIZ

- İsrail'in Mescid-i Aksa ve çevresinde uygulamakta olduğu politikalar nelerdir?
- 26 Ekim'de onaylanan UNESCO kararı sonrasında yaşanan süreç neden önemli?
 - Mescid-i Aksa'da yaşanması muhtemel senaryolar nelerdir?

GİRİŞ

Ekim 2016'da UNESCO İsrail'in Mescid-i Aksa'ya dair politikalarını sert bir dille eleştiren bir karar yayınladı. Kararda İsrail'in kutsal mekandaki politikaları pek çok başlık altında incelenerek yüksek perdeden eleştiri ve kınamalara tabi tutulmuştu. Nitekim karar gerek Filistin gerek İsrail tarafında yankı uyandırdı. Şaşırtıcı olan UNESCO'nun İsrail'in Kudüs ve Kudüs'teki kutsal mekanlardaki keyfi ve hukuksuz uygulamalarını eleştirmesi değildi. UNESCO'nun bu yönde vermiş olduğu onlarca kararı mevcut. Şaşırtıcı olan İsrail hükümetinin kararda Mescid-i Aksa'nın Mescid-i Aksa olarak anılmasını eleştirerek UNESCO'yu bölgenin Yahudiler için önemini inkar etmekle suçlaması ve tepkisinin dozunu UNESCO büyükelçisini geri çağırmaya kadar vardırmasıydı. UNESCO kararına verilen bu tepki İsrail'in 1967'den beri sürdürdüğü Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı Yahudileştirme programında yeni bir perde açtı. Kudüs'te sahnelenen oyunun bu son perdesinde İsrail artık Müslüman mirasa zarar veren politikalarını güvenlik gerekçeleriyle meşrulaştırma çabasını terk ederek Müslüman mirası reddeden bir söylem geliştirme aşamasına geçti.

Kudüs ve şehirdeki kutsal mekanlar üzerinde süregelen mücadelenin tarihi göz önünde bulundurulduğunda görülüyor ki Kudüs meselesi Filistin-İsrail meselesinin, Mescid-i Aksa ise Kudüs'ün kalbidir ve Kudüs'te yaşanan gerginlikler Filistin'in tamamını önüne katıp sürükleyecek güçte bir momentum oluşturur. Bölgedeki mevcut sistemin kırılabilirliği ve çıkan çatışmaların olası sonuçları değerlendirildiğinde Mescid-i Aksa etrafında gelişen sürecin dikkatle takip edilmesi gerekiyor. Bu yazıda "İsrail'in Mescid-i Aksa ve çevresinde uygulamakta olduğu politikalar nelerdir?", "26 Ekim'de onaylanan UNESCO kararı sonrasında yaşanan süreç neden önemli?" ve "Mescid-i Aksa'da yaşanması muhtemel senaryolar nelerdir?" sorularına cevap aranacak.

İSRAİL'İN MESCİD-İ AKSA VE ÇEVRESİNDE UYGULAMAKTA OLDUĞU POLİTİKALAR

İsrail 1967 savaşı sonucunda Doğu Kudüs'ü işgal etti. İsrail askeri işgal sırasında Kubbet-üs-Sahra'ya İsrail bayrağını dikip zafer kutlaması yapsa da dönemin Savunma Bakanı Dayan, İslam dünyasının tepkisinden çekinerek bayrağı indirtti. Harem-i Şerif'e dahil olan

SümeYra YILDIZ

2014 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olan SümeYra Yıldız, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine devam etmekte ve SETA Hukuk ve İnsan Hakları biriminde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

Burak Duvarı ise Müslümanların girişine kapatılarak Yahudi ibadet yeri haline getirildi. İsrail yetkilileri Mescid-i Aksa'daki mevcut durumu koruyacaklarına dair Kudüslülere güvence verdiler ve kutsal yerleri koruma kanunu çıkardılar. Mescid-i Aksa'daki statüko mescidin yönetim, bakım, onarım ve giriş çıkış kontrollerinin Ürdün Vakıflar İdaresi'ne bağlı İslami Vakıf tarafından gerçekleştirilmesiydi. İslami Vakıf Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmek isteyen gayrimüslimleri biletle içeri kabul ediyordu ve gayrimüslimlerin Harem-i Şerif'te ibadet etmelerine izin verilmiyordu. Burak Duvarı'nın Müslümanların girişine kapatılması Mescid-i Aksa'daki değişikliklerin ilkiydi. İsrail 1967 yılındaki işgalinin hemen ertesinde şehri Yahudileştirme ve şehirdeki İslam mirasını ortadan kaldırma politikaları gütmeye başladı. Şehirdeki Filistinlilerin yeni yerleşim yerleri edinmeleri engellenirken şehirde pek çok Yahudi yerleşim yeri oluşturuldu, çeşitli otoyol, konut projeleri ve arkeolojik kazılar yoluyla şehrin İslam mirası ve tarihi dokusu tahrip edildi. Kudüs'teki bu işgal politikaları Filistin'in genelinde uygulanan sahada yeni gerçeklikler yaratarak işgali kalıcı hale getirme stratejisinin bir parçasıydı.

Mescid-i Aksa üzerindeki politikalar da aynı strateji doğrultusunda geliştirildi ve statükoda adım adım gerçekleştirilen değişiklikler Filistinliler tarafından büyük tepkiyle karşılandı. Bu tepkiler kimi zaman onlarca kişinin yaralandığı çatışmalar kimi zaman ise çok daha büyük kalkışmalar olarak ortaya kondu. 2000 yılında eski İsrail Başbakanı Ariel Sharon'un Mescid-i Aksa'yı yanında yüzlerce askerle birlikte bir egemenlik gösterisi havasında ziyareti beş yıl sürecek İkinci İntifada'nın fitilini ateşledi ve İkinci İntifada 3,307 Filistinli ve 972 İsrailinin ölümü ile sonuçlandı. Ancak İntifada sonrasındaki süreçte Mescid-i Aksa ve etrafındaki çatışma artarak devam etti. Aksa'ya tüm giriş çıkışları kontrol altına alan İsrail güvenlik güçleri Müslümanların mescide girişine yaş ve cinsiyet sınırları getirmeye, vakıf görevlilerine ve mescitteki Müslümanlara karşı keyfi ve artan oranda şiddet göstermeye, vakfın bakım onarım faaliyetlerini engellemeye başladı. Harem-i Şerif'in etrafında ve altında yürütülen arkeolojik kazılarla mescide verilen zarar büyük boyutlara ulaştı. İsrail

güvenlik güçleri korumasında Harem-i Şerif'e girerek provokasyonda bulunan Yahudilerin sayısındaki artış Müslümanların mescide girişine koyulan sınırlamaların günden güne artmasıyla birleşince Filistin halkında Mescid-i Aksa'nın İsrail'in ulusal ve dini olarak haki-miyeti altına girmesi endişesi zirveye ulaştı. Nitekim bu endişe 2014 yılı sonunda kanlı çatışmalarla kendini gösterdi. Aksa'daki çatışmanın ulaştığı boyut tüm Filistin'e yayılacak bir "Üçüncü İntifada", "Kudüs İntifadası" mı geliyor sorularını gündeme getirmişti ki İsrail Ürdün ile masaya oturdu. 2014 yılı Kasım ayında Başbakan Netanyahu'nun Ürdün Kralı Abdullah ile yaptığı görüşmede Mescid-i Aksa'da 2000 yılı öncesi duruma dönülmesi üzerinde uzlaşma sağlanmasıyla çatışmalar bir süre yatışsa da İsrail politikasında herhangi bir değişiklik olmadı. 2014 yılından beri Mescid-i Aksa'da İsrail'in tedrici işgal politikaları, çatışmalar, tutuklamalar ve protestolar devam ediyor. Çatışmalar son bulmuyor, zaman zaman sağlanan geçici sükunet en ufak bir kıvılcımla gözaltılar, yaralamalar ve ölümlere sebep olan çatışmalara dönüşüyor.

26 EKİM'DE ONAYLANAN UNESCO KARARI SONRASINDA YAŞANAN SÜREÇ

Dünyada binden fazla Dünya Miras Alanı var ve 1945'te Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak kurulan UNESCO bu alanları korumak için çalışıyor. Paris merkezli kurumun hedefi eğitim, bilim ve kültürde işbirliğini artırarak barışa katkı sunmak. 13 Ekim'de UNESCO "İşgal Altındaki Filistin" başlıklı bir karar aldı (200 EX/PX/DR.25.2 Rev). Cezayir, Mısır, Lübnan, Fas, Umman, Katar ve Sudan tarafından oylamaya sunulan karar 24 kabul, 6 ret ve 26 çekimser oy ile kabul edildi. Kararda "işgalci güç" olduğu vurgulanan İsrail'in Eski Kudüs'teki kutsal yerlere zarar veren, ciddi hak ihlallerine yol açan politikaları ve UNESCO'nun Dünya Miras Komitesi'nin konuya ilişkin geçmiş hiçbir kararına uymaması sert bir dille eleştirildi. Hemen aynı gün İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu UNESCO'nun kararında Yahudilerin "Mabet Dağı" ve "Batı Duvarı" ile ilişkisinin reddedildiğini savunan sert bir açıklama yaptı. Açıklamada Netanyahu

UNESCO'nun kararını eleştirirken "UNESCO'daki saçma tiyatro devam ediyor" dedi. İsrail ve ABD kararı kınadı. 14 Ekim'de İsrail ikinci bir açıklamaya kadar UNESCO ile ilişkilerini dondurduğunu açıkladı.

14 Ekim'de açıklama yapan UNESCO Genel Direktörü Irina Bokova mevzubahis kararda bölgenin üç semavi din için de kutsal ve önemli olduğunun altının çizildiğini ifade etti. Açıklamaya göre UNESCO kararda bölgenin Yahudilerce önemini reddeden bir ifade kullanmamış aksine önemini altını çizmişti. Ancak bu açıklama İsraili yetkililerin ve basının aksi yöndeki yayınlarında bir değişikliğe yol açmadı. İsrail tarafındaki bu yayın ve açıklamalar UNESCO kararının içeriği yerine karar metninde Yahudilerin bölge ile tarihi bağlarına değinilmemesi eleştirisi etrafında dönüyordu. Filistin tarafı ise kararı memnuniyetle karşıladı. Hamas ve Fetih Hareketi karardan duyduğu memnuniyeti yazılı açıklamayla duyurdu. İsrail tarafının güçlü muhalefeti ve lobi faaliyetlerine rağmen karar 26 Ekim'deki yıllık konferansında UNESCO yönetim kurulunca onaylandı (200 EX/25; 200 EX/36). Kararın onaylanması üzerine İsrail UNESCO büyükelçisini geri çağırıldı.

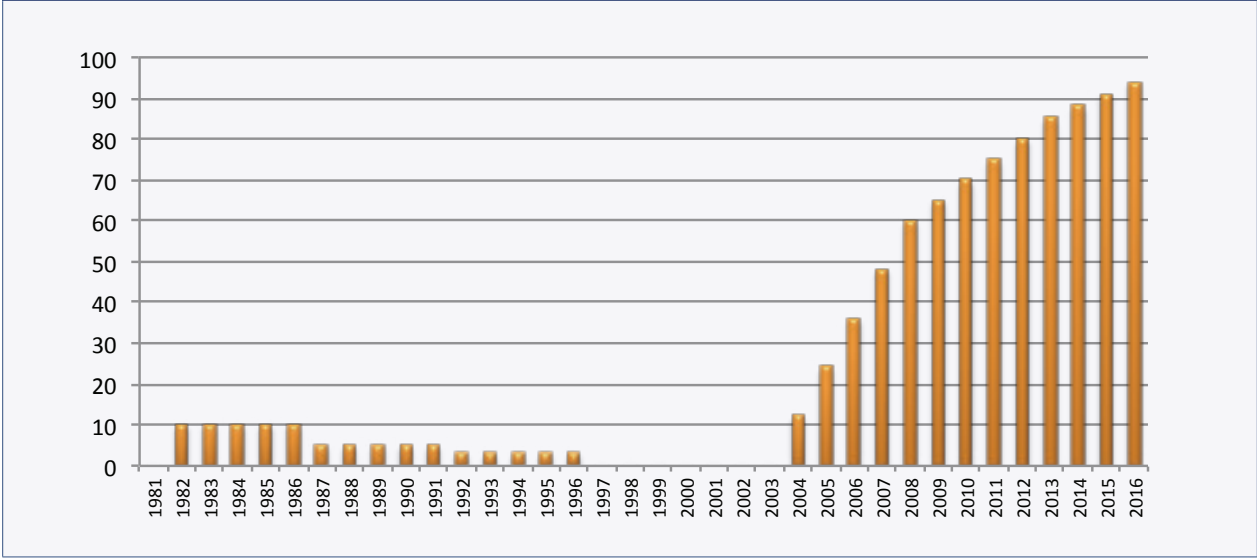
UNESCO'nun 13 Ekim 2016'daki kararını doğru analiz edebilmek için İsrail'in 1967'de Eski Kudüs'ü işgal etmesinden bu yana UNESCO'nun üç semavi din için kutsal sayılan ve Ortadoğu'daki en kırılgan çatışma bölgelerinden biri olan Kudüs'e dair karar ve açıklamalarını ve İsrail'in bu kararlar karşısındaki tutumunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu karar UNESCO'nun Kudüs'teki kutsal yerlerin yönetimine dair kınama ve eleştirilerinin ilki değil. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail Batı Şeria ile Kudüs'ün doğusunu işgal etti. İsrail'in Doğu Kudüs'ü işgalinin hemen sonrasında UNESCO'nun Kudüs'teki tarihi doku ve kutsal yerlerin korunmasına yönelik ikazı gecikmemiştir. 1967'den günümüze UNESCO Filistin'deki tarihi ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin endişe ve önerilerini bildirmekten geri durmamıştır. 700 yıl önce Eyyübi ve Memlükler tarafından inşa edilmiş olan Mağrip Mahallesi, Doğu Kudüs'ün işgalinden sonraki günlerde Batı Duvarı'nın Yahudile-

rin ibadeti amacıyla genişletilmesi için İsrail tarafından yıkıldı. Harem-i Şerif'in bir parçası olan ve Osmanlı Dönemi'nden beri Harem-i Şerif'in bakım ve idaresini yapan vakfın yönetimi altında olan duvarda birkaç yüzyıl boyunca Yahudiler ibadet etmekteydi. Ancak 1967 işgali sonrasında duvara Müslümanların erişimi engellendi ve Mağrip Mahallesi'ndeki 135 Filistinlinin evi ve iki cami yıkılıp burada yaşayan 600 kişi gönderilerek duvarın önünde şu anki alan oluşturuldu. Doğu Kudüs'ün işgalini takiben İsraili arkeologlar ve mühendisler Batı Duvarı/Burak Duvarı ek kısımlarını ortaya çıkarmak amacıyla Mescid-i Aksa etrafında kazı çalışmaları başlattı.

İsrail güçleri tarafından Mağrip Mahallesi'nin yıkımı ve büyük çaplı kazıların sonrasında tarihi yerlerin tehlike altına girmesi üzerine UNESCO İsrail'in bu faaliyetlerini kınayan bir açıklamada bulundu. Açıklamada İsrail'e şehirdeki arkeolojik kazıları durdurması ve şehrin tarihsel karakterini değiştiren politikalarından vazgeçmesi için çağrıda bulunuldu. 70'li yıllarda İsrail Mescid-i Aksa'nın güney ve batı taraflarında ve altında kazı çalışmalarını yürütmeye devam etti. UNESCO 1974'te İsrail'in "Kudüs'ün tarihi özelliklerini ısrarlı bir şekilde değiştirmesi" sebebiyle İsrail'e yönelik her türlü yardımı askıya aldı. UNESCO Kudüs'ü Dünya Miras Komitesi koruması altına almak için girişimde bulunarak 1981 yılında Kudüs eski şehri ve duvarlarını Dünya Miras Listesi'ne, 1982 yılında ise Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne ekledi (CONF 015 X.28-35).

2003 yılı UNESCO Genel Konferansı'nda "Eski Kudüs'ün Kültürel Mirasının Korunması Hareket Planı" hazırlanması kararı alındı. 18 ayrı projeden oluşan Hareket Planı 2005 yılında bir uzman komitesi danışmanlığında iki aşamalı olarak uygulamaya koyuldu. 2005 yılından itibaren UNESCO'nun Kudüs'teki faaliyetleri bu Hareket Planı çerçevesinde yürütülmektedir. 2007 yılından bu yana İsrail Mağrip Kapısı'ndan Harem el-Şerif'e varan bölgede geçici rampalar inşa etmekte ve bölge etrafında arkeolojik kazılar yapmakta. Üç dinin mensuplarıncı kutsal olan bir bölgede tek taraflı karar alınmaması ve bölgenin

GRAFİK 1: ESKİ KUDÜS VE DUVARLARINA YÖNELİK TEHDİT RAPORLAMA İNDEKSİ

Kaynak: UNESCO

özgünlüğünün bozulmaması gerektiği ilkesinden hareketle UNESCO'nun yönetim kurulu ve Dünya Miras Komitesi İsrail, Ürdün ve vakıf uzmanları arasında bir diyalog oluşturulmasını ve Mağrip Kapısı'nda kalıcı bir düzenlemenin bu diyalog yoluyla planlanmasını istedi. 2008 yılının başında Dünya Miras Komitesi iki görüşme organize etmeyi başardı. Ancak 2008'den itibaren UNESCO'nun bu konuda üç ayrı kararı olmasına rağmen yeni bir toplantı düzenlenemedi. Nisan 2012'de iki tarafın birbirine Mağrip girişiyle ilgili projelerini sunacağı bir toplantı düzenlendiğinde İsrail herhangi bir açıklama yapmadan Dünya Miras Komitesi'ne toplantıya katılmayacağını bildirdi. Toplantılara katılmayı reddeden İsrail Mağrip Kapısı girişindeki çalışmalarına kendi planları çerçevesinde devam etti. Sonraki süreçte bu konu üzerinde gerçekleşmeyen toplantı çağrılarında bir ilerleme kaydedilmedi. 2015 yılına gelindiğinde UNESCO yürütme kurulu ve Dünya Miras Komitesi Ürdün vakıf uzmanlarına "sitenin bakımı ile koruması ve... Ürdün'ün Mağrip çıkışı projesini yürütmesi" için yetki verdi. Ancak bu yetkilendirmenin pratikte bir karşılığı olmadı.

İsrail'in Mescid-i Aksa üzerinde 1967'den bu yana uygulamakta olduğu politikalara UNESCO'nun tepkileri ve İsrail'in bu tepkiler karşısındaki tutumunun

tarihine bakıldığında iki temel sonuç ortaya çıkıyor. İsrail Doğu Kudüs'ü işgal ettiğinden bu yana şehrin tarihi dokusunu tehlikeye atan politikalar uygulamakta ve bu politikalar işgalin ilk gününden beri UNESCO'nun eleştirilerine uğramaktadır. İsrail şehrin tarihi ve kültürel mirasını koruması yönündeki tüm çağrılara kulağını kapamakta dahası bir taşın, bir duvarın yıkılmasının büyük bir çatışmanın fitilini ateşlediği böyle bir bölgede Filistinliler, Ürdün ve Mescid-i Aksa Vakfı gibi söz sahibi diğer aktörlerin hassasiyet ve tepkilerini yok sayarak kendi planlarını yürütmektedir. 1982'den beri Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'nde bulunan Eski Kudüs ve duvarlarına yönelik tehdit yoğunluğu 2003 yılı itibarıyla büyük bir artış göstermekte (Grafik 1). UNESCO'nun kararları tarihsel olarak incelendiğinde İsrail'in günden güne daha tehlikeli hale gelen politikaları karşısında Mescid-i Aksa'nın korunmasına dair endişelerin arttığı gözlemlenmektedir. Artan endişelere paralel olarak UNESCO'nun karar ve açıklamalarında İsrail'e karşı daha sert bir söylem geliştirilmeye başladığı ve İsrail'in, uluslararası alanda böyle sert eleştirilere maruz kalmaktan rahatsız olmakla birlikte, karar ve çağrılar karşısındaki umursamaz tavrını devam ettirdiği görülmektedir.

26 EKİM UNESCO KARARI

İsrail'in Eski Kudüs'te uyguladığı politikalar ve bunlara karşı UNESCO'nun tepkisinin tarihine değindikten sonra 26 Ekim tarihli en son UNESCO kararının ayrıntılarına bakabiliriz. İsrail toplumunda büyük etki uyandıran kararın üçüncü paragrafında Kudüs ve duvarlarının üç tek tanrılı din için de önemli olduğu ifade ediliyor. Ancak karar metninde Mescid-i Aksa Arapçada Müslümanların ifade ettiği şekilde Mescid-i Aksa veya Harem-i Şerif şeklinde anılıyor. Yahudiler Harem-i Şerif'i Mabet Dağı (Har HaBáyit, Temple Mount) olarak isimlendiriyor. 13. yüzyıldan beri Müslümanların ibadethanesi olan Mescid-i Aksa gerek İngiliz mandası gerekse İsrail işgal yönetimi tarafından Müslümanlara ait kabul edilmiş, Harem-i Şerif'in yönetimi Ürdün Vakıflar Departmanı'na bağlı İslami Vakf'a bırakılmıştır. UNESCO'nun bölgeyi Harem-i Şerif olarak anması siyasi bir tercih değil mevcut durumun doğal sonucudur. Karar metninin hemen başlangıcında bölgenin üç din için de önemli olduğuna vurgu yapıldığı halde İsrail neden kararın bölgenin Yahudilerce önemini inkar ettiği iddiasında bulunarak UNESCO'yu itibarsızlaştırma çabasına girdi? Karar metninde İsrail Mescid-i Aksa'daki statükoyu bozmakla suçlanıyor ve 2000 yılı öncesi duruma geri dönmeye çağırılıyor. İsrail'in bu süreçteki hukuksuz uygulamaları karar metninde başlıklar halinde ele alınmış. UNESCO'nun sert eleştirisi ve kınamalarını görmezden gelerek sadece bölgenin Yahudiler için kutsallığına dikkat çeken İsrail, bu tepkisiyle bölgedeki İslami eserlere ve yapıya zarar veren plan ve uygulamalarının meşru olduğunu iddia etmektedir.

Milattan önce 586 yılında Babil Kralı tarafından yıktırılan Süleyman Mabedi'nin Harem-i Şerif'in altında olduğunu varsaydığı temellerini bulmak için Mescid-i Aksa'ya zarar veren İsrail henüz İslam eserleri kalıntıları dışında bir şey bulabilmiş değil. Kararın beşinci paragrafı UNESCO'nun tüm çağrılarına rağmen İsrail'in eski şehir ve etrafındaki arkeolojik kazıları ve tünel çalışmalarını durdurulmasına yönelik derin teessürlerini bildirirken UNESCO anlaşmaları ve kararlarına aykırı bu faaliyetleri durdurması

gerektiğini tekrarlıyor. On üç, on dört ve on beşinci paragraflarda Ağustos 2015'ten beri İsrail güçlerinin Harem-i Şerif'in tarihi kapıları ve Kible Mescidi'nin camlarına İsrail güçlerinin verdiği zararı kınayan karar İsrail'i mescitteki tamir çalışmalarına izin vermeye ve restorasyon projelerinin hayata geçmesini engellemekten vazgeçmeye çağırıyor. On altıncı paragraf ise İsrail'in Mescid-i Aksa çevresinde yürürlüğe koyduğu bir dizi inşaat projesini UNESCO resmi anlaşma ve kararlarına aykırı olduğu gerekçesiyle durdurma çağrısı yapıyor. İsrail'in Mağrip Kapısı'ndaki rampa inşaatı UNESCO'nun son yıllardaki temel endişelerinden birini teşkil ediyor. On dokuzuncu paragrafta İsrail'in Mağrip rampasının güneyine yeni bir Yahudi ibadet platformu kurulması ve bölgedeki İslami eser kalıntılarının kaldırılması gibi politikalarına şiddetle karşı çıkıldı. Yirminci paragrafta Emevi, Memlük ve Osmanlı Dönemi kalıntılarının illegal yıkımına ve Mağrip Kapısı yolundaki kazı çalışmalarına yönelik derin endişelerini ifade eden karar İsrail'i bu yıkım ve kazıları durdurmaya çağırıyor.

İsrail Mescid-i Aksa'nın yıkılarak yerine Üçüncü Mabet'in inşa edilmesini savunan aşırı sağcı Yahudilerin Harem-i Şerif'e gruplar halinde girerek provokatif eylemlerde bulunmasına göz yummakla kalmayıp giriş çıkışlarda güvenliklerini sağlamak ve çıkan olaylarda mescitteki Müslümanlara şiddet uygulamakta. Onuncu paragrafında İsrail'in din adamları da dahil olmak üzere sivillere yönelik şiddet eylemlerini ve İsraili görevlilerin mescide zorla girmesini kınayan karar İsrail'i bu şiddet eylemlerini, yaralama ve tutuklamaları sonlandırmaya çağırıyor. 2010 yılından beri UNESCO İsrail'e bu tehditlerin gözlenmesi amacıyla UNESCO reaktif izleme hizmetinin hayata geçirilmesi için çağrıda bulunuyor. Kararda altı yıldır cevapsız kalan bu çağrı yenileniyor. Karar İsrail'in Harem-i Şerif'teki İslam eserleri merkezinde yürütmekte olduğu proje için Kudüs'e gelmek isteyen UNESCO uzmanlarına vize vermemesini eleştiriyor. Kararın yirmi beşinci paragrafı İsrail'in bu yöndeki on iki UNESCO Yürütme Kurulu ve altı Dünya Miras Komitesi kararına uymamasından derin endişe

duyulduğunu ifade ediyor. Herhangi bir izleme mekanizmasının yokluğunda bölgenin demografik ve tarihi yapısında meydana getirilen değişikliklerin ve işlenen hak ihlallerinin sağlıklı bir şekilde takip edilmesinin mümkün olmadığını söyleyebilir.

MESCİD-İ AKSA'DA YAŞANMASI MUHTEMEL SENARYOLAR

13 Ekim'den bugüne UNESCO kararı çerçevesinde yaşananlar Mescid-i Aksa'nın siyasi ve hukuki geleceğini belirleyecek üç temel dinamiğin yansıması olarak okunabilir. İlk olarak UNESCO'nun İsrail'in Mescid-i Aksa'ya yönelik politikalarına karşı kullandığı dilin sertleşmesinin bölge üzerinde uygulanan İsrail politikasının bölgedeki tarihi kutsal mekanlara yönelik tehdit boyutunun artmasına paralel ortaya çıkmış bir gelişme olduğu söylenebilir. İkinci olarak İsrail'in UNESCO'dan büyükelçisini çekmesi Mescid-i Aksa ve çevresinde uygulamakta olduğu politikalara devam etmekteki kararlılığının işareti olarak yorumlanabilir. Üçüncü olarak İsrail bir süredir şehirdeki Arap nüfusunu şehirle tarihi ve sosyal bir bağı olmayan geçici yerleşimciler olarak sunan bir söylem benimsiyor. İsrail'in UNESCO kararı tepkisi Mescid-i Aksa'nın meşru sahibinin Yahudiler olduğu iddiasının uluslararası alanda da ifade edilmeye başladığını gösteriyor.

Bu üç dinamiğin teşhisi Mescid-i Aksa etrafında süregelen mücadelenin geleceğine dair öngöründe bulunmamızı sağlıyor. Üç dinamik aynı politik trende işaret ediyor. Mescid-i Aksa'nın bir İslam mirası ve Müslüman mabedi olarak kalmaya devam etmemesi için sahada kalıcı değişiklikler yapma stratejisinde başarı sağlandı. Sahada yaratılan gerçekliği meşrulaştıracak bir söylem uluslararası alanda dolaşıma girmeye başladı. İsrail'in karara tepkisi analiz edildiğinde Kudüs'te kutsal yerlerle ilgili statükonun ciddi bir kırılmanın eşiğinde olduğu yorumunu yapmak ve Eski Kudüs'teki gelişmelerin tehlikeli sonuçlara gebe olduğunu söylemek mümkün. Çünkü İsrail UNESCO'ya, "Mescid-i Aksa'ya Mescid-i Aksa demeyin" uyarısında bulundu. Peki o halde ne diyelim? Bu so-

runun İsrail toplumu ve siyasetinde son on yıldır artarak dillendirilen cevabı hazır: "Mabet Dağı". Mescid-i Aksa'nın zaman ve mekan açısından bölünmesinden Mescid-i Aksa'nın yıkılarak yerine Üçüncü Mabet'in inşa edilmesine varan projeler siyasiler tarafından dile getiriliyor. UNESCO kararı sonrası yaşanan süreç bu projelerin hayata geçirilmesine yönelik açık adımların kapıda olduğunu gösteriyor.

Gelecek senaryolarını şekillendirecek iki faktörden söz etmek mümkün: Uluslararası kamuoyunun bu adımlara yönelik tepkisi ve Filistinlilerin mücadelesi. Mescid-i Aksa'nın Mabet Dağı olup olmayacağı ilk olarak uluslararası toplumun meselenin bilincinde olup bu hukuksuz girişime karşı etkili bir tepki koymasına bağlı. Buna ek olarak tarihi tecrübe ışığında bakıldığında Filistinlilerin bu adımlara sessiz kalacağını söylemek zor. Bu noktada direnişin niteliği meselesi önem kazanıyor. Silahlı bir direniş mi yoksa sivil bir direniş mi gösterilir? Sivil direnişle İsrail'in mücadele yöntemi ne olur? Sivil direnişe karşı silahlı bir müdahale olursa uluslararası toplum ne ölçüde tepki verir ve hareketin yönü nereye evrilir? Tüm bu sorular ve daha birçok faktör gelecek senaryolarına ışık tutacaktır. Ancak UNESCO'nun art arda gelen uyarı, kınama ve çağrılarının hiçbir yaptırım gücü olmadığı ve İsrail'in uluslararası toplumun sessizliği karşısında Mescid-i Aksa'ya ve İslam kültür mirasına zarar veren uygulamalarına devam etme hakkını ilan ettiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Mescid-i Aksa meselesinde iki gelecek senaryosu öngörmek mümkün. İlki uluslararası toplumun sessizliği ve direnişin zayıflığı karşısında İsrail'in, Kudüs'ün kalbinde egemenliğini sağlama hedefine adım adım ilerlemesidir. Kudüs'teki mevcut eğilimin devam etmesi Mescid-i Aksa'nın Müslümanların ibadet mekanı olmaktan çıkarak tam anlamıyla İsrail işgali altına girmesini getirebilir. Bu Mescid-i Aksa'nın bir Yahudi mabedine dönüşmesi anlamına gelir. İkinci senaryo ise Kudüs'te Harem-i Şerif merkezli kanlı çatışmaların ortaya çıkması ki yakın tarih tecrübesi bu çatışmaların hızla tüm Filistin'e yayılma ihtimalinin büyük olduğunu gösteriyor.

SONUÇ

İsrail 1967'den beri Harem-i Şerif'teki statükoyu kendi egemenliğini bölge üzerinde hakim kılmak üzere değiştirmeye yönelik kapsamlı ve uzun soluklu bir politika yürütmektedir. Yürütülen bilinçli politika neticesinde Mescid-i Aksa'ya yönelik tehdidin boyutu günden güne artmaktadır. Kararı ve sonrasında yaşanan süreci şöyle özetlemek mümkündür. UNESCO İslam kültür mirası olan Mescid-i Aksa'nın İsrail'in bölgedeki politikaları sebebiyle artan bir tehlike altında olduğunu ilan ederek İsrail'i bu politikalarını değiştirmeye çağırmıştır. İsrail ise bölgenin Harem-i Şerif olarak anılmasıyla bölgedeki kendi haklarının ihlali anlamına geldiği propagandasını yaptıktan sonra UNESCO temsilcisini geri çekerek bir anlamda eleştirilen politikalarının ar-

kasında durmuştur. Bu hareket İsrail'in Filistin topraklarında yeni gerçeklikler yaratarak işgali genişletme ve kalıcı kılma stratejisinin bir parçası olarak yorumlanabilir. İsrail'in UNESCO'nun eleştirisi ve kınamalarına dair savunma ve eleştiride bulunmaksızın kararın Yahudilerin bölge ile hiçbir bağı olmadığını iddia eden bir karar olduğu propagandasına başvurması Harem-i Şerif'te keyfi ve hukuksuz bir şekilde el koyduğu yetkilerin meşruiyetini savunmaya başladığını gösteriyor. İsrail'in son UNESCO kararına yönelik tepkisi Harem-i Şerif'e yönelik sürdürdüğü uzun soluklu politikasında yeni bir aşamaya geçildiğinin göstergesi olarak okunabilir. Oyunun bu yeni perdesinde Mescid-i Aksa'daki statüko keskin bir şekilde değişebilir veya bölgede şiddetli çatışmalar baş gösterebilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Deftardar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington D.C. 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985